

Γιώργος Αθανασιάδης → Δικηγόρος, Θεατρικός Συγγραφέας → e-mail: athanasiadis.g@hotmail.com

ΠΕΡΙ ΝΟΜΩΝ & ΕΛΛΗΝΩΝ ΖΩΗΣ

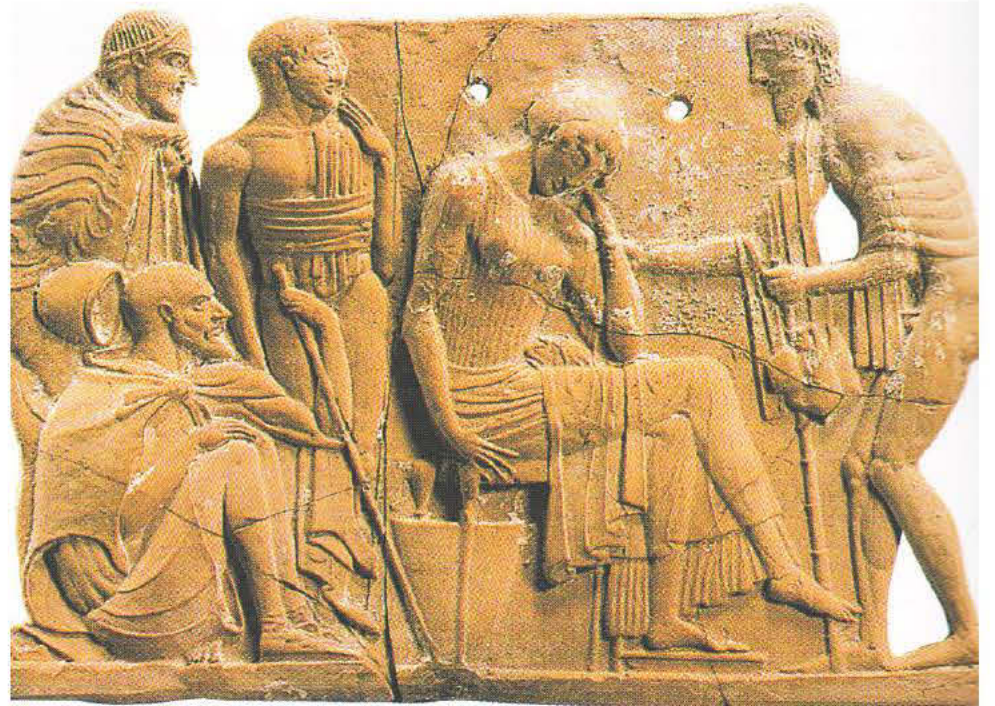
Η απόγνωση της Πηνελόπης

Δεν ήτανε πως δεν τον γνώρισε στο φως της παραστιάς· δεν ήταν τα κουρέλια του επαίτη, η μεταμφίεση, — όχι· καθαρά σημάδια: η ουλή στο γόνατό του, η ρώμη, η πονηριά στο μάτι. Τρομαγμένη, ακουμπώντας τη ράχη της στον τοίχο, μια δικαιολογία ζητούσε, μια προθεσμία ακόμη λίγου χρόνου, να μην απαντήσει, να μην προδοθεί. Γι' αυτόν, λοιπόν, είχε ξοδέψει είκοσι χρόνια, είκοσι χρόνια αναμονής και ονειρών, για τούτον τον άθλιο, τον αιματόβρεχτο ασπρογένη; Ρίχτηκε άφωνη σε μια καρέκλα, κοίταξε αργά τους σκοτωμένους μνηστήρες στο πάτωμα, σα να κοιτούσε νεκρές τις ίδιες της επιθυμίες. Και: «καλωσόρισες», του είπε, ακούγοντας ξένη, μακρινή, τη φωνή της. Στη γωνιά, ο αργαλειός της γέμιζε το ταβάνι με καγκελωτές σκιές· κι όσα πουλιά είχε υφάνει με κόκκινες λαμπρές κλωστές σε πράσινα φυλλώματα, αίφνης, τούτη τη νύχτα της επιστροφής, γύρισαν στο σταχτί και μαύρο χαμοπετώντας στον επίπεδο ουρανό της τελευταίας καρτερίας.

Γιάννης Ρίτσος

«Η απόγνωση της Πηνελόπης»

Λέρος 1968

Ήταν στην πραγματικότητα, τόσο πιστή η Πηνελόπη η βασιλική σύζυγος του Οδυσσέα, όλα αυτά τα είκοσι χρόνια που έλειπε μακριά της ο Οδυσσέας στον Τρωϊκό πόλεμο και συνολικά με την επιστροφή του στην Ιθάκη; Τι αλήθεια θα μπορούσε να είχε συμβεί; Μήπως πλέον η μετάβαση την εποχή εκείνη από την παλαιότερη μητριαρχική κοινωνία στην επικρατήσασα στο τέλος πατριαρχική, είχε ανάγκη από νέα στερεότυπα και νέες αξίες, που να δικαιολογούν τον νεογεννημένο φαλλοκρατισμό και επιπλέον να παρουσιάζουν την νέα εικόνα της γυναίκας υποταγμένης πλήρως στον σύζυγο; Πολλά τα ερωτηματικά και πολλές ακόμη μέχρι τις μέρες μας οι αναπάντητες ερωτήσεις. Γέννημα του μύθου, η παρουσία των 108 μνηστήρων κατ' άλλους ή των 136 σύμφωνα με τον Απολλόδωρο στη «βιβλιοθήκη» του επιτομή της αρχαίας Ελληνικής μυθολογίας. Αυτό είναι το ένα ερώτημα και από την άλλη υπάρχει και το άλλο ερώτημα κατά πόσο ήταν μυθικό πρόσωπο η Πηνελόπη ή υπαρκτό στον ρού της Ιστορίας. Πολλοί αναρωτήθηκαν και δικαίως ότι αν η Πηνελόπη δεν ήταν μυθικό πρόσωπο αλλά υπαρκτό πρόσωπο και μάλιστα βασίλισσα του βελνεκού της θα έπρεπε κατά λογική ακολουθία ο τάφος της να βρίσκεται στην Ιθάκη ή σε παράπλευρο νησί, όπως στην Κεφαλλονιά, αν επιτέλους ταυτοποιηθεί κάποτε η Ομηρική Ιθάκη με την πραγματική. Και σ' αυτό γεννήθηκαν πολλές αμφιβολίες με δεδομένη τη γεινίαση της Ιθάκης με τη κατά πολύ μεγαλύτερη της Κεφαλλονιά και τη πραγματική θέση του βασιλείου του Οδυσσέα. Κατά την προσωπική μου εκτίμηση, ο Οδυσσέας συμβολίζει τον Έλληνα ναυτικό, θαλασσοπόρο, πολεμιστή, αποικιοκράτη, μετανάστη. Αλλά αυτή είναι μιά άλλη ιστορία.

Σύμφωνα λοιπόν με τα δεδομένα που έχουμε ο τάφος της Πηνελόπης βρίσκεται στην Μαντίνεια της Αρκαδίας και στον Ορχομενό. Μέσα σε μια οργιώδη φύση με ποικίλες βελανιδιές, υπήρχαν ιερό του Διός και ο τάφος του Επαμεινώνδα. Από τη Μαντίνεια ένας δρόμος πήγαινε προς το Μεθύδριον, κωμόπολη που υπαγόταν στη Μεγαλόπολη και άλλοι δύο προς τον Ορχομενό. Αυτά

τουλάχιστον μας περιγράφει ο Πausanias ο Περιηγητής στα Αρκαδικά του. Ποιός ο λόγος της απομάκρυνσης της Πηνελόπης από τα βασιλικά παλάτια της Ιθάκης στην Αρκαδία ενώ μάλιστα είχε το «προτέρημα» της πιστής και αφοσιωμένης συζύγου. Η Πηνελόπη όλα αυτά τα χρόνια που έλειπε ο Οδυσσέας κατά το μύθο, συζούσε στο χώρο του παλατιού εκούσια τε και ακούσια με 136 μνηστήρες και μάλιστα για μεγάλο διάστημα μόνη της ειδικότερα με τον θάνατο της πεθεράς της Αντίκλειας. Οι μνηστήρες αντιμάχονταν για την εξουσία μέσω της Πηνελόπης εν δυνάμει ερωμένης και η ίδια αποποιούνταν και επέστρεφε τις προσφορές με το εφεύρημα του αργαλειού και του πλεκτού, που κατά το μύθο όλη μέρα υφαίνονταν και το βράδυ η ίδια ξήλωνε για να ξαναρχίσει την επόμενη μέρα.

Αυτή η άποψη, συνηγορεί με οτιδήποτε θα ήταν βολικό για μια κοινωνία που μεταλλάσσονταν και εξελίσσονταν σε πατριαρχική ανδροκρατούμενη, όπου ο Οδυσσέας, ως γνήσιος φαλλοκράτης, είχε όλες τις δικαιολογίες να συναντά και να συνεννοείται με νύμφες, ημίθεες, βασίλισσες και να γεννάει μέσω αυτών πολλά παιδιά όπως για παράδειγμα τον Τηλέγονο που απέκτησε με την μάγισσα Κίρκη, τα χρόνια που έμεινε στο νησί της. Επίσης άλλα παιδιά απέκτησε και στην Ήπειρο μετά την επιστροφή του και δεύτερη αναχώρηση του από την Ιθάκη. Αμφιλεγόμενο το τέλος του αλλά πλήρης και απόλυτα δικαιολογημένη η άστατη σεξουαλικά ζωή του με το δεδομένο της πολυγαμικότητας του φύλου του και την αναγκαστική μονογαμία της Πηνελόπης και κάθε γυναίκας. Θεωρώντας ότι η μετάλλαξη της κοινωνίας σε πατριαρχική λόγω δύναμης και δεξιοτήτων βιολογικού και μόνο χαρακτήρα είχε αρχίσει για να συνεχιστεί για χιλιετίδες αργότερα φτάνοντας μέχρι τις μέρες μας και ειδικά με την επιβολή των θρησκειών που εν ολίγοις, όρισαν μεταγενέστερα εμμέσως πλέον σαφώς την θέση της γυναίκας ως της και πλήρως καθυποταγμένης στον άνδρα – αφέντη.

Μήπως η Πηνελόπη ήταν εκείνη η γυναίκα της εποχής της που αντιστάθηκε στο αναπτυσσόμενο κύμα του πατριαρχισμού και τελικά δεν ήταν

τόσο πιστή και αφοσιωμένη στον Οδυσσέα; Και από την άλλη μεριά τι νόημα θα είχε αυτό πραγματικά μετά από είκοσι χρόνια απουσίας έστω και δικαιολογημένης κάτω από τις συνθήκες της ζωής του βασιλιά;

Το μεγάλο ερώτημα γεννάται όπως προανέφερα και εδράζεται στο γεγονός ότι φαίνεται ότι η Πηνελόπη εκδιώχθηκε (κατ' άλλους τη σκότωσε ο ίδιος ο Οδυσσέας) από την Ιθάκη και κατέληξε να ευρίσκεται ο τάφος της στην Αρκαδία. Πλέον τούτου θεωρείται ότι η Πηνελόπη απέκτησε και ένα γιό μεταγενέστερα και μετά την απομάκρυνση της από την Ιθάκη με τον θεό Ερμή και αυτός δεν είναι άλλος από τον θεό Πάνα. Ο θεός Πάν ήταν διπρόσωπος τραγέμορφος μισός άνθρωπος μισός τράγος. Θεός των δασών και της μουσικής και αυτός με τον αυλό του ζεί στα δάση συνήθως περικυκλωμένος από νύμφες και άλλες θεότητες των δασών.

Εκείνο που καταληκτικά πρέπει να ειπωθεί είναι τόσο η Πηνελόπη όσο και ο γιός της Πάν δεν ζούν μόνοι αλλά με τη συνοδεία υποψηφίων (η πραγματικών) εραστών και ερωμένων. Στα πλαίσια τα κοινωνικά και στους νέους κανόνες που επιβάλλονται μετά το τέλος των αρχαϊκών χρόνων (μινωϊκού και μυκηναϊκού πολιτισμού) στα ιστορικά χρόνια, έπρεπε να διαμορφωθούν και νέοι κανόνες δόμησης της οικογένειας και της κοινωνίας. Οι κανόνες αυτοί για την επιβολή τους, απαιτούσαν την δημιουργία νέων παραδόσεων και αξιών οριοθετώντας τη θέση της γυναίκας και του άνδρα στην οικογένεια και στην κοινωνία και του τι είναι κοινωνικά και ηθικά αποδεκτό και του τι όχι. Στα πλαίσια αυτά το πρότυπο της πιστής και αφοσιωμένης συζύγου Πηνελόπης γεννήθηκε ως ο νέος στυλοβάτης των οποιωνδήποτε εμβρυακής τότε μορφής αξιών. Αυτός αποφασίστηκε να είναι ο ρόλος της γυναίκας στη κοινωνία και την οικογένεια. Από την άλλη η οποιαδήποτε αναφορά στην «άστατη» ερωτική ζωή του Οδυσσέα, καταλήγει στο να μην επιδέχεται καμία κριτική αφ' ενός και αφ' ετέρου να θεωρείται ως κοινωνικά αποδεκτό, φυσικά λόγω του φύλου του στα πλαίσια της νέας πατριαρχικής κοινωνίας.